

T. B. M. M.

TUTANAK DERGİSİ

113 üncü Birleşim

9 Temmuz 2004 Cuma

6. - *Büyükşehir Belediyeleri Kanunu Tasarısı ile İçişleri, Avrupa Birliği Uyum ve Plan ve Bütçe Komisyonları Raporları (1/768) (S. Sayısı: 619) (x)*

BAŞKAN - .....

1 inci maddeyi okutuyorum:

.....

BAŞKAN - 1 inci madde üzerinde, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, Trabzon Milletvekili Sayın Akif Hamzaçebi; buyurun.

Şahsınız adına olan konuşmanızı da birleştirerek, size 15 dakika süre veriyorum.

CHP GRUBU ADINA MEHMET AKİF HAMZAÇEBİ (Trabzon) - Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Büyükşehir Belediyesi Yasası Tasarısının 1 inci maddesine ilişkin olarak, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına söz aldım; sözlerime başlarken, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Hükümetin, Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısından sonra, yerel yönetimleri ilgilendiren üçüncü tasarı olarak gündemimize getirmiş olduğu bir tasarı bu. Gerçekten, yerel yönetimler, sadece Türkiye'de değil, dünyada giderek artan bir öneme sahip olan kurumlar. Sadece bir hizmet kurumu değil, aynı zamanda, demokratik siyasî kurumlar olarak, bütün demokrasilerde önemli bir yer işgal etmektedir yerel yönetimler.

Yerel yönetim kurumunun temelinde, yerel demokratik değerler vardır. Yani, vatandaşların, kendilerini en çok ve en yakından ilgilendiren konularda, kendilerini özgürce ve demokratik yollarla yönetebilmesi olarak ifade edilmektedir bu. Vatandaşların kendilerini en çok ve en yakından ilgilendiren konular, bizim Anayasamızda da "mahallî müşterek ihtiyaçlar" olarak ifade edilmiştir.

Küreselleşme olgusunu yaşıyoruz. Küreselleşme, hepinizin bildiği gibi, bir yandan ülkeler arasındaki coğrafî sınırları esnetirken, öte yandan da yereli ve yerel yönetimleri giderek daha önplana çıkarmaktadır. Küreselleşmenin, devlet, ekonomi ve toplum kavramları üzerinde çok büyük etkisi vardır; bu kavramları çok köklü bir şekilde değişime uğratmakta, etkilemektedir ve bunun sonucunda, artık, uluslararası bir ekonomik sistem yerine, ulusüstü bir ekonomik sistem giderek dünyada oluşmaya başlamıştır diyebiliriz.

Geçmişte ve halen ulusal ekonomiler devlet sınırları içinde yer alırken, küreselleşmenin giderek artan etkisiyle birlikte, artık, devletlerin piyasalar arasında, pazarlar arasında, içerisinde yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Küreselleşmenin yönetimler üzerinde çok büyük etkisi var tabii ki. Birincisi, ulus devletin yetki alanını, güç alanını daraltmaktadır. Eskiden, ulus devletin hâkimiyet alanında, yetki alanında olan bazı konular, küreselleşmenin etkisiyle, ulusüstü kurumlar tarafından düzenlenebilmektedir. Avrupa Birliği bunun çok önemli bir örneğidir. Avrupa Birliğine üye ülkeler, eskiden, demokratik olarak kendi ulusal sınırları içerisinde, ulusal yönetimleri tarafından kararlaştırılan bazı hususları Avrupa Birliğinin yönetim

organlarına bırakmışlardır. Bu, ulus devletin özerklik kaybettiği alanlardan bir tanesidir. Buna meşruiyet eksikliği veya demokrasi kaybı veya demokrasi açığı da diyebiliriz. Demokratik uygulamaların meşru olma zorunluluğunu dikkate aldığımızda, bu uygulamaların karar sürecine katılanlar ile bu uygulamalardan etkilenenlerin birbiriyle her zaman örtüşmediğini görüyoruz. Bu, toplumların gelişme düzeyine bağlı olarak, o toplumlar tarafından kolaylıkla hazmedilebilir veya hazmedilmeyebilir; tabii ki, ikisi arasındaki fark, toplumlarda ortaya çıkacak sorunlarla, problemlerle ilgilidir.

Değerli arkadaşlar, bütün bu tartışmaların temelinde ise, bu gelişmelerin sonucunda, ulus devletin müdahale kapasitesinin, müdahale gücünün azalması yatmaktadır. Artık, hepinizin bildiği gibi, örneğin, devletler, istedikleri gibi, istedikleri oranda vergi koyma yetkisine sahip değildir. Bir ülkenin alacağı vergi kararları, her zaman, bir başka ülkenin vergi kararlarıyla ilişkili olmak zorundadır. Aksi takdirde, kendi ülkeniz için, yatırımlar için çok uygun bir ortamı yaratamamış olursunuz. Devletlerin böylesi açmazları vardır.

Bunları şunun için söylüyorum: Böylesi bir gelişmeyi yaşadığımız dünyada, gerçekten, küreselleşme eğilimlerine karşı, küreselleşmenin yarattığı küresel merkezleşme eğilimlerine karşı, yerel yönetimler, gerçekten, bütün bireyler, bütün vatandaşlar tarafından önemli bir güvencedir. Yerel yönetimler, giderek daha önem kazanmaktadır. Eskiden ulus devletlerin üstlendiği görevlerin bir kısmının şimdi uluslararası bazı kurumlar tarafından üstleniliyor olması, yerel yönetimleri, ulus devletler tarafından yürütülmekte olan bazı görevler konusunda, kendilerini, yetkili olmak, görevli olmak konusunda arzu duymaya sevk etmiştir. Yerel yönetimlerin giderek özerkleşmesi veya giderek daha bağımsız eğilimlere sahip olmasının temelinde bu yatmaktadır ve Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı da buradan doğmuştur. 1985 yılında Avrupa Bakanlar Konferansında imzalanmış olan bu şart, Türkiye tarafından da 1991 yılında -bazı çekincelerle tabii ki, Türkiye'nin idarî yapısından kaynaklanan bazı çekincelerle- onaylanmıştır.

İster özerk olsun isterse adına özerk demeyelim; ama, merkezî yönetimden bağımsız olarak yerel yönetimlerin organizasyonunda, temelinde şu vardır: Birincisi, yerel yönetimler yapacakları işleri kendi sorumluluğu altında yapacaklardır; ikincisi, kendi özkaynaklarıyla yapacaklardır; üçüncüsü de, bütün bu işleri demokratik yöntemlerle seçilmiş organları vasıtasıyla yapacaklardır. Yerel yönetimlerin özerkliği veya bağımsızlığı veya merkezî yönetimden bağımsızlığını bu şekilde tanımlamak gerekir.

Yine, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının şartlarından bir tanesi de, yerel yönetimlerin malî kaynaklarıyla uyumlu olarak kendilerine birtakım görevlerin verilmesi gerektiğidir. Yani, birtakım görevleri veriyorsanız, bu görevlere paralel olarak gerekli malî kaynakları da sağlamak zorundasınız.

Bu tasarıları görüşürken, gerçekte bu tasarıların ayrılmaz bir parçası olması gereken yerel yönetimlerin gelir kaynaklarını düzenleyen tasarıların da buraya gelmiş olması gerekirdi; ancak, ne İl Özel İdaresi Kanununda ne de Belediyeler Kanununda bu düzenlemeleri görebildik. Şimdi görüşmekte olduğumuz Büyükşehir Belediyeleri Kanunu Tasarısında ise, bir gelir düzenleyici hüküm var; ancak, bütün bunları bir arada düşündüğümüzde, yerel yönetimlere, gerçekten, kendi sorumluluklarıyla, görev alanlarıyla bağlantılı olarak birtakım

gelir kaynaklarının nasıl sağlanacağı üzerinde düşünmek gerekir. Bu konuda dünyada farklı uygulamalar var. Bunlara bakıldığında, birçok ülkede, merkezî yönetimden aktarılan paylar dışında, yerel yönetimlerin kendi gelir kaynaklarının olduğunu görürüz. Merkezî yönetimden aktarılan paylar dışında, kendi gelir kaynakları güçlü olmayan yönetimler, gerçekte, demokrasi açısından, vatandaşa hizmet açısından çok güçlü olamazlar, güçlü tavırlar sergileyemezler, güçlü kararlar alamazlar.

O halde, yapılması gereken, bu yönetimlere, Türkiye ölçeğinde -ben, bunu, büyükşehir belediyeleri olarak anlıyorum ve öyle örnek vermek istiyorum- büyükşehir belediyelerine, özellikle belli yatırım projelerinin finansmanı için, gerektiğinde, alt ve üst sınırları yasada belirtilmek suretiyle, kendi yetkili organlarının kararıyla ve referanduma giderek, bir vergi koyma veya kaynak sağlama yetkisi mutlaka verilmelidir. Diğer ülkeler de Gelir Vergisi veya Kurumlar Vergisi üzerine ilave 1 veya 2 puan veya genel tüketim vergisi olarak isimlendirilen Katmadeğer Vergisinin üzerine ilave 1 veya 2 puanı, o belediyeler, referanduma giderek, belli yatırım projelerinin finansmanında kullanacağını taahhüt etmek suretiyle, halkoyundan geçirebilirlerse, böyle bir kaynağı kullanma hakkına sahip olurlar. Böyle yaklaşımları, Türkiye'nin gerçekten bağımsız, daha doğrusu, yerel yönetimlerin göreceği hizmetlerle orantılı gelir kaynaklarına kavuşabilmesi açısından düşünmek gerekir.

Tasarıları bu açıdan çok eksik görüyorum, çok yetersiz görüyorum. Buna karşılık, tasarıların getirdiği tek düzenleme, yerel yönetimlere borçlanma yetkisinin verilmiş olmasıdır. Borçlanma yetkisinin, Türkiye'nin içinde bulunduğu kamu borç stokunun büyüklüğü ve borcun çevrilebilirliği sorunu dikkate alındığında, belediyelerde gerçekte ne kadar geri tepen bir silah olduğu önümüzdeki yıllarda ortaya çıkacaktır. Bu konuda, gayet yapıcı olarak, ülkenin kamu finansman dengesini göz önünde bulundurmamak suretiyle "gerektiğinde, borçlanma konusunda yerel yönetimler için ilave sınırlar getirmeye Hazine Müsteşarlığı yetkili olmalıdır" şeklindeki önerilerimiz, maalesef, kabul görmemiştir. Aynı öneriyi, yine bu yasa tasarısında da yapacağız. Takdir, tabii ki, Genel Kurulundur.

Tasarının bu konuda yapmış olduğu bir düzenleme de, gerçekte, Türk hukuk tarihi açısından ilginç bir örnektir. Tasarı, elektrik ve gaz tüketim vergisinden söz etmektedir.

Değerli arkadaşlar, bunu, Plan ve Bütçe Komisyonundaki görüşmeler sırasında hatırlattık, uyardık; bir kez daha uymayı görev sayıyorum. Bizim kanunlarımızda, şu anda, elektrik ve gaz tüketim vergisi diye bir vergi yoktur. Belediye Gelirleri Kanununa bakarsanız, Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi vardır. Havagazı şu an kullanılmadığı için, bu verginin o bölümü uygulanmamaktadır, elektrikle ilgili kısmı uygulanmaktadır; ama; hükümet, bu verginin adını şimdiden değiştirerek, doğalgaza ileride vergi getirmeyi düşündüğü için, bu tasarıda böyle bir tabir kullanmaktadır.

Değerli arkadaşlar, gelecekte getirilecek bir verginin adını şimdiden koymak gibi bir uygulamayı, ben, bugüne kadar, mesleğim gereği, hiç görmedim, duymadım; Türk hukuk tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde de böyle bir örneğin olduğunu hatırlamıyorum. Tasarının, belediyelerin gelir kaynakları konusundaki yaklaşımı, borçlanma dışında, maalesef, olmayan bir verginin adını şimdiden koymak olmuştur.

Değerli arkadaşlar, büyükşehir belediye yönetimi bir ihtiyaçtan doğmuştur. 1930'lu yıllarda 1580 sayılı Belediye Yasasıyla başlayan belediye mevzuatımız, 1980'li yıllarda 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Yasasıyla bir aşamaya gelmiştir. Büyük kentlerin, metropol kentlerin klasik belediyecilik anlayışıyla, 1580 sayılı Kanundaki anlayışla, onunla sınırlı olarak yönetilmesi mümkün olmadığından, gerçekten, 3030 sayılı Yasa o dönem için bir aşamaydı. 3030 sayılı Yasadan bu yana yirmi yılı aşkın bir zaman geçti. Yirmi yılda, Türkiye, çok önemli sorunlar yaşadı, kentlerinde çok önemli gelişmeler yaşadı, toplumsal alanda, demokratik alanda çok önemli değişimler yaşadı, kentleşme alanında çok önemli değişimler yaşadı. Bütün bunların yarattığı bir birikim var; ama, bu tasarılar baktığımızda, bu birikimlerin bu tasarıya yansıdığını söylemenin mümkün olmadığını düşünüyorum. Bu birikimlerden büyük kentlerimiz için çok önemli çözümler üretebilirdik, koyabilirdik, gerçekleştirebilirdik; ancak, maalesef, bu tasarıda onu görmek mümkün değil. Ufak tefek birtakım iyileştirmeler adına bir tasarıyı, büyükşehir belediye tasarısını, buraya getirmenin anlamlı olmadığını düşünüyorum, bunun bir iddia olamayacağını söylemek istiyorum.

Büyük kentlerimizin en önemli sorunu nedir şu anda; hızlı kentleşmenin, büyük kentlere yaşanan göçün yarattığı yerleşim sorunu, konut sorunu. Bu yasalarda, bu tasarılar, bunu çözen herhangi bir yaklaşım var mıdır?! Efendim, onlar, İmar Yasasının ve diğer yasaların konusudur denilecektir; ama, soruyorum ben sizlere, büyükşehir belediyelerini yeni bir yönetime, yeni bir yönetim anlayışına kavuşturuyoruz iddiasıyla getirilen bu yasanın, imar düzenine, imar sistemine yapacağı hiçbir katkı yok ise, bu yasanın yeniliği nerededir acaba?! İmar mevzuatının yarattığı sorunlar ortadadır. Kentlerdeki gecekondulaşmanın en büyük nedenlerinden birisi, arsa sıkıntısıdır. Arazi var; ama, bu, bir türlü arsaya dönüşemiyor. Bu mekanizmayı iyileştiren hiçbir şey göremiyorum bu sistemde. İmar planlarının yarattığı sorunları çözmeye yönelik, yine belediyeler bünyesinde kurulacak bir imar otoritesi, bir imar kontrol otoritesini burada yine göremiyoruz.

Kentleşmenin yarattığı sorunun, imar sorununun gerisinde ne vardı; kentlere göç, kentlere büyük nüfus akını. Bu, kentlerde çok büyük yoksulluk demektir. Kentlerdeki bu insanların önemli bir kısmı, ya günlük işlerle ya parçabaşı işlerle yaşıyor ve bu insanlarımız, çok büyük bir gerilim içerisinde yaşıyor.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN - Sayın Hamzaçebi, 1 dakikalık süre vereceğim; lütfen, konuşmanızı tamamlayın. Buyurun.

MEHMET AKİF HAMZAÇEBİ (Devamla) - Teşekkür ederim. Toparlıyorum Sayın Başkan.

Bu insanlarımız, yoksuldur, belki eğitim düzeyleri o kadar yüksek değildir; ama, küreselleşmenin bu metropollerde yaşayan bu insanlarımızın beklentileri, talepleri çok yüksektir ve bu beklentileri klasik politikalarla, sınıfsal politikalarla çözmek, karşılamak da mümkün değildir. Çok daha farklı bir anlayışın belediyeler tarafından, yerel yönetimler tarafından üstlenilmesi gerekir. Artık, bu vatandaşlarımız, sadece yerel yönetimlerden hizmet değil, biraz himmet de beklemektedir. Ancak, tasarıların anlayışı, bu konuda, belediyelerin sadece sosyal yardım yapabileceği şeklinde bir görevi saymak olmuştur. Bu konuda kapsamlı bir sosyal yardım programının bir parçası olarak belediyeler düşünülmemiştir.

Bu vesileyle, tasarının bu eksikliklerini sizlere ifade etmek istedim. Dinlediğiniz için teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum. (Alkışlar)
BAŞKAN - Teşekkür ederim Sayın Hamzaçebi.